

Η Ενάτη Ιουλίου 1821 και οι υπό των Τούρκων σφαγές κατοίκων του Διαμερίσματος Κυθρέας

του δρος Χρίστου Γ. Αριστείδου
Πρώην Επιθεωρητή Μέσης Εκπαίδευσης και
νυν Διευθυντή του Κοινοφελούς Επιστημονικού
και Πολιτιστικού Ιδρύματος «Φώτος Φωτιάδης»

1. Η 9^η Ιουλίου και το ομώνυμο ποίημα του εθνικού μας ποιητή Βασίλη Μιχαηλίδη

Φέτος τον Ιούλιο του 2021, συμπληρώνονται διακόσια χρόνια από την 9^η Ιουλίου 1821 που αποτελεί ορόσημο στην ιστορική πορεία της Κύπρου και του μαρτυρικού λαού της. Η 9^η Ιουλίου 1821 και τα φρικτά γεγονότα που συνέβησαν την αποφράδα αυτή μέρα, άφησαν ανεξίτηλα τη σφραγίδα τους στην πολύ δύσκολη περίοδο που ακολούθησε τα πιο πάνω γεγονότα.

Τα φρικτά γεγονότα που σημάδεψαν τη νεότερη κυπριακή ιστορία και ιδιαίτερα τον τελευταίο μισό αιώνα της δυσβάστακτης και πιο αιματηρής περιόδου της τουρκικής κυριαρχίας στην Κύπρο, εξιστορούνται με τον πιο δραματικό τρόπο με το μακρύ επικό ποίημα, στην κυπριακή διάλεκτο, *Η 9^η Ιουλίου 1821*, του εθνικού ποιητή της Κύπρου Βασίλη Μιχαηλίδη (1849 – 1917). Το ποίημα αυτό είναι ένα από τα ωραιότερα ποιήματα του εθνικού μας ποιητή και από τα σημαντικότερα της νεώτερης κυπριακής παραγωγής. Λιγότερο γνωστό είναι και με τον, σωστότερό του ίσως, τίτλο *το Τραούδιν του Κυπριανού*.

Το ποίημα αυτό γράφτηκε μεταξύ του 1884 και του 1895 και περιελήφθη στη δεύτερη ποιητική συλλογή που εξέδωσε ο Βασίλης Μιχαηλίδης το 1911 με τίτλο Ποιήματα. Ο πλήρης τίτλος του ποιήματος είναι *Η 9^η Ιουλίου 1821 εν Λευκωσία (Κύπρου)*. Αριθμεί 560 δεκαπεντασύλλαβους στίχους και αφηγείται τα δραματικά γεγονότα που συνέβησαν στην Κύπρο τον Ιούλιο του 1821 και ειδικότερα τη σύλληψη από τους Τούρκους και την εκτέλεση του αρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανού, καθώς και άλλων κληρικών και λαϊκών.

Το ποίημα αφού περιγράφει με κάθε ιστορική ακρίβεια την εξέλιξη των δραματικών γεγονότων που συνέβησαν στην Κύπρο, εντάσσοντάς τα στο ευρύτερο πλαίσιο της ελληνικής επανάστασης του 1821, αφηγείται την προσχεδιασμένη απόφαση των Τουρκικών αρχών για τη διενέργεια εκτεταμένων σφαγών, με επικύρωση και από την Υψηλή Πύλη, τη σύλληψη του αρχιεπισκόπου και των λοιπών ιεραρχών, τη σύγκρουση του Κυπριανού με τον Τούρκο κυβερνήτη του νησιού, τις προσπάθειες του τελευταίου να βρει «αποδείξεις» που να τεκμηριώνουν τις προσχεδιασμένες κατηγορίες και να δικαιολογούν τις από κάθε άποψη παράνομες και προμελετημένες κατασχέσεις των περιουσιών όσων Έλληνοκυπρίων θα αποφασιζόταν να εκτελεστούν και πολλά άλλα.

Το ποίημα διακρίνεται τόσο για τη μοναδική ποιητική σύλληψή του, την τεχνική ωραιότητά του, όσο και για την αφηγηματική του τελειότητα και τα βα-

δυστόχαστα μηνύματα που εκπέμπει. Γραμμένο με τη μοναδική μαεστρία που διακρίνει την ποιητική δεινότητα του κορυφαίου ποιητή της Κύπρου Βασίλη Μιχαηλίδη, αποτελεί ένα αριστούργημα και πραγματικό διαμάντι της κυπριακής επικής ποίησης. Οι πολύ επιλεγμένες και ακριβείς περιγραφές του Βασίλη Μιχαηλίδη δημιουργούν θαυμάσιες, τέλειες και πολύ παραστατικές ποιητικές εικόνες, ενώ διάχυτο και ιδιαίτερα έντονο είναι και το πατριωτικό στοιχείο που διαπνέει το ποίημα ολόκληρο. Το μοναδικό ύφος και τα επιλεγμένα λόγια έκφρασης τονίζουν την αταλάντευτη πίστη του λαού μας στην αιώνια ύπαρξη και επιβίωση της ελληνικής φυλής, η οποία συνοψίζεται στους ακόλουθους στίχους:

**«Η Ρωμηοσύνη εν' φυλή συνότζαιρη του κόσμου,
κανένας δεν ευρέθηκεν για να την ιξηλείψει,
κανένας, γιατί σσέπει την που τα 'ψη ο Θεός μου.
Η Ρωμηοσύνη εννά χαδεί, όντας ο κόσμος λείψει.»**

Τα λόγια αυτά που ο ποιητής βάζει στο στόμα του αρχιεπισκόπου Κυπριανού είναι πλέον κλασικά και, ως εκ τούτου, δίκαια το ποίημα αυτό χαρακτηρίστηκε από πολλούς ως *ο Εθνικός Ύμνος της Κύπρου* και ο Βασίλης Μιχαηλίδης ως *ο Εθνικός ποιητής της Κύπρου*.

2. Η γενικότερη κοινωνικο-οικονομική κατάσταση στην Κύπρο επί Τουρκοκρατίας (1571-1878)

Όταν το 1571 οι Τούρκοι κατέλαβαν την Κύπρο επιδόθηκαν σε σφαγές, αρπαγές περιουσιών, λεηλασίες και καταστροφές εκκλησιών. Η κατάσταση επιδεινωνόταν διαρκώς, κάθε μέρα και χειρότερα για τους Έλληνες κατοίκους του νησιού. Πέραν από τις εκδρικές και καταστροφικές διαθέσεις και συμπεριφορές των τουρκικών αρχών, η γενική κατάσταση στην Κύπρο χειρότερησε συνεχώς και λόγω των ανομβριών, των επιδρομών ακρίδων, των επιδημιών, της υποβάθμισης της παιδείας αντί της αναβάθμισής της που θα έπρεπε να αναμένεται με την πάροδο του χρόνου, της έλλειψης ακόμη και ελάχιστου ενδιαφέροντος από τις αρμόδιες τουρκικές αρχές για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και ευημερίας του λαού, αλλά και των ποικίλων καταπιέσεων της τουρκικής εξουσίας. Όλες αυτές οι δυσμενείς συνθήκες ανάγκαζαν πολλούς Έλληνες Κύπριους να μεταναστεύουν στο εξωτερικό.

Η Εκκλησία της Κύπρου εξακολουθούσε να είναι υπό διωγμό μέχρι το τέλος της Τουρκοκρατίας που κράτησε τρεις ολόκληρους αιώνες. Καθόλην αυτή την περίοδο η εκκλησία της Κύπρου βρισκόταν υπό διωγμό, παρά τις κάποιες αναλαμπές βελτίωσης της κατάστασης που πρόσφεραν οι πολύ ελάχιστες ελευθερίες και διευκολύνσεις που παραχωρήθηκαν κατά διαστήματα στους Χριστιανούς, όπως ήταν το δικαίωμα χειρισμού δικών που σχετίζονταν με γάμους και κληρονομίες, η εξαγορά Μονών, αλλά όχι ανοικοδόμηση ναών, οι οποίες ύστερα από πολλά αιτήματα παραχωρήθηκαν κατά διαστήματα στους Χριστιανούς. Ακόμη και αυτές οι ελάχιστες χαλαρώσεις παραχωρήθηκαν στους κατοίκους της Κύπρου επειδή η τουρκική διοίκηση του νησιού ανησυχούσε μήπως κάποιο δυτικό

χριστιανικό κράτος προσεταιριστεί τους Κυπρίους και στραφούν εναντίον της τουρκικής καταπίεσης που δέχονταν.

Στο μεταξύ, μετά από έντονες πιέσεις και τη διενέργεια επανειλημμένων διαβημάτων, είχε παραχωρηθεί στους Χριστιανούς του νησιού το δικαίωμα χειροτόνησης κληρικών και επισκόπων. Όμως το 1785 οι Τούρκοι λεηλάτησαν πάλι τις Μονές και τις έδωσαν υπό καθεστώς κατοχής. Με αυτόν τον τρόπο πέτυχαν ό,τι επιδίωκαν, δηλαδή από καιρού εις καιρόν να υποχρεώνουν τους χριστιανούς να καταβάλλουν μεγάλα ποσά στους κατακτητές τους, για να τους επαναφέρουν κάποια δικαιώματα που τους αφαιρούσαν σκόπιμα. Γενικά με την κατάκτηση της Κύπρου από τους Τούρκους προκλήθηκε και στην Κύπρο, όπως συνέβηκε και σε όλες τις περιοχές που κατακτούσε η Οθωμανική Αυτοκρατορία πνευματική παρακμή, αφού οι διοικούντες δεν ίδρυσαν σχολεία ούτε έδειχναν οποιοδήποτε ενδιαφέρον για τη μόρφωση των παιδιών.

3. Οι προγραφές, οι εξισλαμισμοί, οι διαφυγές στο εξωτερικό και οι σφαγές Χριστιανών

Κατά τα δύσκολα χρόνια που ακολούθησαν τα γεγονότα της 9^{ης} Ιουλίου 1821 ο Κυπριακός Ελληνισμός έζησε ίσως τη δυσκολότερη περίοδο της μακραίωνης ιστορίας του. Αρκετές οικογένειες βίωσαν αναίτια και έντονα τις προγραφές, τους αναγκαστικούς εξισλαμισμούς, τις σφαγές, την αναγκαστική διαφυγή μελών των οικογενειών τους στο εξωτερικό με τη βοήθεια κάποιων προξενείων ξένων χωρών για να διασώσουν τη ζωή τους και τις σφαγές δικών τους ανθρώπων. Οι τουρκικές αρχές χωρίς κανένα περιορισμό μπορούσαν αυθαίρετα ανά πάσα στιγμή, να επιβάλλουν οποιοδήποτε άνομο μέτρο και να υφαρπάζουν τις περιουσίες των κατοίκων του νησιού.

Ο αριθμός και τα ακριβή ονόματα των προγραφέντων και εκτελεσθέντων δεν έγιναν ποτέ πλήρως γνωστά. Δύο σημαντικοί ερευνητές ο Ι. Φιλήμων (*Δοκίμιον Ιστορικόν περί της Ελληνικής Επανάστασεως*, τόμ. Γ'), το 1860 και ο Γ. Ι Κηπιάδης (*Απομνημονεύματα των κατά το 1821 εν τη νήσω Κύπρω τραγικών σκηνών*) το 1888 υποστήριξαν ότι οι προγραφέντες ανέρχονταν σε 486 πρόσωπα. Όμως ο αριθμός αυτός από κάποιους άλλους συγγραφείς θεωρήθηκε ως υπερβολικός. Σημαντική συμβολή στην εξακρίβωση του πραγματικού αριθμού των προγραφέντων θεωρείται η μελέτη του γνωστού τουρκολόγου δρα Ιωάννη Π. Θεοχαρίδη που φέρει τον τίτλο «Οι Κύπριοι προγραφέντες το 1821 σύμφωνα με άγνωστη οθωμανική πηγή», η οποία δημοσιεύθηκε στα *Πρακτικά του Τρίτου Διεθνούς Κυπρολογικού Συνεδρίου*, τόμ. Γ', Λευκωσία 2001, σ. 329-365. Στην πιο πάνω εργασία αποκαλύπτονται και άλλα πολύ σημαντικά στοιχεία, όπως είναι το οικονομικό εκτόπισμα και η περιουσιακή κατάσταση των θυμάτων, η κοινωνική τάξη στην οποία ανήκαν, εάν για την εκτέλεση ενός αριθμού θυμάτων ένα από τα κύρια κίνητρα ήταν και ο σφετερισμός της περιουσίας τους κ.ά. Η εργασία αυτή βασίζεται σε άγνωστο οθωμανικό δεφτέρι το οποίο ο δρ. Ιωάννης Π. Θεοχαρίδης εντόπισε στα Αρχεία της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Σόφιας, αφού οι Βούλγαροι αγόρασαν ένα ολόκληρο βαγόνι οθωμανικών εγγράφων.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του πιο πάνω εγγράφου ο αριθμός των προγραφέων ήταν 96. Από αυτούς εκτελέστηκαν οι 74 και κατάφεραν να διαφύγουν τη σύλληψη οι υπόλοιποι 22. Στο ίδιο έγγραφο περιλαμβάνονται και σημαντικές πληροφορίες, τις οποίες επίσης δημοσιεύει ο Δρ Ι. Π. Θεοχαρίδης, σχετικά με την περιουσία κάθε προγραφέντος. Στο προαναφερθέν έγγραφο για κάθε δύμα δίνονται τα ακόλουθα στοιχεία. Το όνομα και το επίθετο, το χωριό καταγωγής του, η συνολική αξία της περιουσίας του, καθώς επίσης η ανάλυση της αξίας της περιουσίας του κάθε δύματος ως εξής: αξία πραγμάτων, αξία κτημάτων, μετρητά, οφειλές και αξία βαμβακιού. Τόσο το σύνολο της αξίας της περιουσίας όσο και οι επί μέρους κατηγορίες των περιουσιακών στοιχείων υπολογίζονται σε γρόσια και παράδες.

Σε ορισμένες περιπτώσεις στα έγγραφα γίνονται και αναφορές σε διαφυγές προγραφέντων στο εξωτερικό. Διαφυγές στο εξωτερικό γίνονταν πράγματι, παρόλο που αυτές αποτελούσαν πολύ δύσκολο και ριψοκίνδυνο εγχείρημα, διότι κάθε διαφυγή περνούσε από πολλές και δύσκολες διαδικασίες, εγκυμονούσε αρκετούς κινδύνους και απαιτούσε μεγάλο χρηματικό κόστος. Βέβαια, ακόμη και όταν η επίπονη, μακρά και επικίνδυνη διαδικασία που απαιτείτο για τη διαφυγή στο εξωτερικό, ήταν επιτυχής, οι δυσκολίες και οι ταλαιπωρίες των Κυπρίων φυγάδων δεν τερματίζονταν με την επιβίβασή τους σε κάποιο πλοίο, συνήθως εμπορικό, που τύχαινε να βρίσκεται στο λιμάνι της Λάρνακας ή της Λεμεσού. Σε αρκετές περιπτώσεις τα μέλη μιας οικογένειας φυγαδεύονταν με διαφορετικά πλοία και χρειάζονταν αρκετοί μήνες ή και χρόνια μέχρι τα μέλη της οικογένειας να μπορέσουν να σμίξουν.

4. Το βαρύ τίμημα που πλήρωσαν τα χωριά της περιοχής Κυθρέας

Οι κάτοικοι των χωριών της περιοχής Κυθρέας πλήρωσαν ιδιαίτερα βαρύ τίμημα κατά την δύσκολη περίοδο των γεγονότων της 9^{ης} Ιουλίου 1821 που συγκλόνισαν την Κύπρο. Τέτοιο βαρύ τίμημα κατέβαλλαν από την αρχή μέχρι το τέλος των γεγονότων που συνόδευσαν την εξέγερση της 9^{ης} Ιουλίου 1821, τόσο οι κάτοικοι της Κυθρέας όσο και άλλων χωριών της περιοχής της, όπως της Βώνης, του Έξω Μετοχίου, του Τραωνίου και άλλων. Ο κυριότερος λόγος γι' αυτή τη σκληρή μεταχείριση της Κυθρέας και των γύρω χωριών οφειλόταν στο γεγονός ότι η Κυθρέα και η ευρύτερη περιοχή της, χάρις στην ευλογία των πλούσιων υδάτινων πόρων του Κεφαλόβρυσου της, ήταν πολύ ελκυστική για τις επιδιώξεις των Τούρκων. Όπως αποδεικνύεται και από τα στοιχεία των εγγράφων, που δημοσιεύονται στη μνημονευθείσα μελέτη του δρα Ι. Π. Θεοχαρίδη, στην Κυθρέα και τα χωριά της περιοχής της υπήρχαν εύποροι κάτοικοι που διέθεταν αρκετή αρδεύσιμη και παραγωγική γη, η οποία απέδιδε ένα πολύ καλό ετήσιο εισόδημα, το οποίο εποφθαλμιούσαν ορισμένοι κατακτητές. Γι' αυτό και επιδίωκαν με την εξόντωση των νόμιμων ιδιοκτητών της να τη σφετεριστούν. Οι σφετεριστές με την εξόντωση ορισμένων κατοίκων της περιοχής της Κυθρέας και τη δήμευση των περιουσιών τους, υπολόγιζαν ότι θα μπορούσαν ν' αποκτήσουν πολύ προσοδοφόρες εκτάσεις που θα τους απέδιδαν συνεχώς σημαντικά έσοδα.

Το βαρύ αυτό τίμημα κατέβαλαν οι προγραφέντες, οι εκτελεσθέντες, καθώς επίσης οι φυγάδες που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την Κύπρο, τις οικογένειες και τις περιουσίες τους. Βέβαια σφετερισμοί περιουσιών γίνονταν και χωρίς να παραστεί ανάγκη να εξοντωθούν οι ιδιοκτήτες τους. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του ιερέα Χ΄ Παπαχριστόδουλου Χ΄ Παπαγιάννη από τη Βώνη, από τον οποίο είχαν αυθαίρετα αφαιρεθεί τα πλούσια κτήματα που είχε στο χωριό του, η συνολική έκταση των οποίων καταλάμβανε το 1/5 της περιοχής του χωριού.

Τα γνωστά δύματα των προγραφέντων ήταν ο Χατζηϊωνάς, προύχοντας από την Κυθρέα, ο Χατζή Αττάλας, επίσης προύχοντας από την Κυθρέα, ο οικονόμος του ναού της Παναγίας Χαρδακιώτισσας Κυθρέας Παπαχριστόδουλος Χατζηαττάλας, ο πρωτόπαπας Χριστόδουλος από το Έξω Μετόχι, ο Παπάγιαννης με το δωδεκάχρονο όμορφο γιο του Γωίλη από τη Βώνη, και ο πλούσιος του Τραχωνίου Παπαγεώργης που συνελήφθη από τον Mettेशhaga, από την Άσσια. Ο εγγονός του Παπαχριστόδουλου Χατζηαττάλα, Παπαγιάννης Χατζηαττάλας βασανίστηκε άγρια από τους Τούρκους και πέθανε νέος.

Ισχυρή τοπική παράδοση αναφέρει εκτέλεση άλλων δεκαεπτά κατοίκων Κυθρέας, ενώ τουρκική πηγή αναφέρει εκτέλεση τουλάχιστον ενός ακόμη ιερέα στην περιοχή. Λίγο αργότερα οι Τούρκοι εκτέλεσαν με ανασκολοπισμό (παλούκωμα) τον ιερέα Παπαγεώργιο Καλυβακιώτη, εφημέριο του ναού του Αγίου Βασιλείου στον βοσκοτόπο των Καλυβακιών.

Ιδιαίτερα συγκινητική είναι η ιστορία με την εκτέλεση του ιερέα Παπαγιάννη και του γιού του Γωίλη. Ο τραγικός πατέρας ζήτησε να αποκεφαλιστεί πρώτα ο Γωίλης, επειδή υπήρχε κίνδυνος αυτός να φοβηθεί, όταν έβλεπε τον αποκεφαλισμό του πατέρα του και να αρνηθεί την πίστη του, για να σωθεί.

Βέβαια, όταν μιλούμε για το βαρύ τίμημα που κατέβαλε η Κυθρέα και τα χωριά της περιοχής της εκτός από το βαρύ τίμημα σε ανδρώπινες ζωές, που ασφαλώς είναι ανυπολόγιστης σημασίας, θα πρέπει να αναφέρουμε και τις σημαντικές απώλειες σε κτήματα και άλλα περιουσιακά στοιχεία πολύ μεγάλης οικονομικής αξίας που Τούρκοι σφετερίστηκαν σε βάρος των Ελλήνων Κυπρίων κατοίκων τόσο της Κυθρέας όσο και των άλλων χωριών της περιοχής.

Αξίζει να σημειωθεί ότι στις τότε συνθήκες ήταν ιδιαίτερα εύκολο να συκοφαντηθεί ένας κληρικός ή λαϊκός, να εκτελεστεί ή να ταλαιπωρηθεί, να δημευθεί η περιουσία του και να πωληθούν ως δούλοι τα μέλη της οικογένειάς του. Σε αρκετές περιπτώσεις πλούσιοι Κύπριοι, ιδιαίτερα γαιοκτήμονες εκτελούνταν με στόχο οι δολοφόνοι τους να σφετεριστούν τη μεγάλης αξίας περιουσία τους. Η Κυθρέα, ως μια πλούσια και γόνιμη περιοχή, διέθετε αρκετά ελκυστικές περιουσίες τις οποίες επίμονα και κατ' επανάληψη συχνά δοκίμαζαν να δέσουν υπό την κατοχή τους ορισμένοι επιτήδαιοι σφετεριστές. Οι ιδιοκτήτες των περιουσιών αυτών συχνά αποτελούσαν στόχο διαφόρων επιτήδειων σφετεριστών που εποφθαλιμούσαν την περιουσία τους. Αρκετοί απ' αυτούς τους πλούσιους για να διαφύγουν τον κίνδυνο να δολοφονηθούν από επίδοξους σφετεριστές των περι-

ουσιών τους, διέφευγαν στο εξωτερικό με την ελπίδα να επιστρέψουν όταν η κατάσταση στην Κύπρο θα ηρεμούσε.

Μια τέτοια, πολύ χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του πολύ πλούσιου και ιδιαίτερα μορφωμένου Τσελεπή Χ΄ Πετράκη Κυθρέιου, ο οποίος ήταν από τους πιο πλούσιους κατοίκους και ένας από τους σημαντικότερους μεγαλογαιοκτήμονες της Κυθρέας. Αυτός, μόλις πληροφορήθηκε από έμπιστα πρόσωπα, που βρίσκονταν στην υπηρεσία του, ότι κινδύνευε η ζωή του, ετοίμασε ολόκληρο σχέδιο διαφυγής του στο εξωτερικό. Με διαμετακομιστικό σταθμό την Αίγυπτο τελικά κατόρθωσε να φθάσει στη Γαλλία, η οποία αποτέλεσε και τη χώρα της μόνιμης εγκατάστασής του. Ταυτόχρονα επιδόθηκε σε μια titάνια προσπάθεια συγκέντρωσης χρημάτων για να εξαγοράσει από τις τουρκικές αρχές της Κύπρου την ελευθερία των παιδιών του που εξακολουθούσαν να ζουν στην Κύπρο.

Ο Χατζή Πετράκης ταλαιπωρήθηκε αφάνταστα καθόλη τη διάρκεια της παραμονής του στο εξωτερικό ως φυγάς. Η περίπτωσή του, εκτός από την απώλεια και το σφετερισμό ολόκληρης της περιουσίας του από τις τουρκικές αρχές, δείχνει και το μεγάλο μαρτύριο που, τόσο αυτός όσο και οι άλλοι φυγάδες, ζούσαν στο εξωτερικό, ύστερα από τις τόσες δυσκολίες και τους μεγάλους κινδύνους που αντιμετώπιζαν μέχρι να καταφέρουν να διαφύγουν στο εξωτερικό. Το μαρτύριό τους στις πλείστες των περιπτώσεων δεν τελείωνε ούτε με την εγκατάστασή τους σε μια νέα χώρα.

Όλα αυτά και άλλα διάφορα συμβάντα που σχετίζονται με τις περιπέτειες του Χατζή Πετράκη, που προκλήθηκαν από τη διαφυγή του στο εξωτερικό, περιγράφονται σε ειδική μελέτη που έγραψε για το θέμα αυτό στο περιοδικό Κυθρέα, αρ. 84-85 υπό τον τίτλο «**Η ύστατη γραφή**» η κα Ανθή Πέτσα -Σαββίδου, μετά από έρευνα που έκανε για το θέμα αυτό και πληροφορίες που πήρε από τον πατέρα της αεί. Χριστόδουλο Πέτσα.

Ο Χριστόδουλος Πέτσας, ήταν πρώην δάσκαλος και Διευθυντής Σχολείων Δημοτικής εκπαίδευσης, και ταυτόχρονα πολύ έμπειρος συγγραφέας σημαντικών μελετών και άρθρων με επίκεντρο διάφορα θέματα από την ιστορία της πολυαγαπημένης του γενέτειρας Κυθρέας. Υπήρξε για 31 ολόκληρα χρόνια η ψυχή και ο στυλοβάτης του σημαντικού αυτού περιοδικού «*Ελεύθερη Κυθρέα*» από την πρώτη έκδοσή του το 1974 μέχρι το 2005.

5. Η αξία της περιουσίας των φονευθένων από την περιοχή της Κυθρέας

Αναφέραμε προηγουμένως ότι σε αρκετές περιπτώσεις μεταξύ των προσώπων που συλλαμβάνονταν και στη συνέχεια εκτελούνταν και δημεύονταν η περιουσία τους υπήρχαν αρκετά εύπορα και πλούσια άτομα. Μάλιστα φαίνεται ότι η σκόπιμη θανάτωση των ατόμων αυτών έδινε την ευκαιρία στις τουρκικές αρχές να σφετεριστούν την περιουσία τους, καθότι όπως συνηδιζόταν, μετά την εκτέλεσή τους η περιουσία τους εδημεύετο.

Για τον λόγο αυτό παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον να γίνει μια έστω και σύντομη αναφορά στην περιουσιακή κατάσταση των εκτελεσθέντων από την Κυθρέα και τα χωριά της περιοχής Κυθρέας.

Οι εκτελεσθέντες στην προκειμένη περίπτωση μπορούν να χωριστούν σε δύο ομάδες. Η πρώτη ομάδα αποτελείται από άτομα που λόγω της θέσης τους στην κοινωνία και του ρόλου που μπορούσαν να διαδραματίσουν λόγω της ιδιότητάς τους μπορούσαν να επηρεάσουν άλλα άτομα και να τα στρέψουν εναντίον των προθέσεων της τουρκικής πολιτικής. Τέτοια άτομα θεωρούνταν π.χ. οι ιερείς. Μια άλλη ομάδα ήταν οι πολύ πλούσιοι της περιοχής, των οποίων η θανάτωση έδινε την ευκαιρία στις τουρκικές αρχές για σφετερισμό σημαντικών περιουσιών.

Από τους φονευθέντες στην πρώτη ομάδα μπορούμε να εντάξουμε τον ιερέα από τη Βώνη, του οποίου δεν είναι γνωστό το όνομα, με περιουσία συνολικής αξίας 2.390 γρόσια και 18 παράδες.

Στη δεύτερη ομάδα κατατάσσονται οι ακόλουθοι φονευθέντες ή φυγάδες:

Ο Χατζηγιώνας από το Έξω Μετόχι με πολύ μεγάλη περιουσία συνολικής αξίας 28.558 γρ. και 11 παράδων, από την οποία η αξία των κτημάτων που κατείχε ανερχόταν σε 24.490 γρ.

Ο φυγάς Χατζή Πετράκης Οικονόμου, η συνολική αξία της περιουσίας του οποίου ανερχόταν στις 69.383 γρ. και 35 παράδες. Από την περιουσία αυτή η αξία των κτημάτων ανερχόταν στις 61.200 γρ. Για τα δεδομένα της εποχής αυτή αποτελούσε μια τεράστια περιουσία.

Ο παπά Ιωάννης από το χωριό Βώνη, ο οποίος ήταν και ιερέας με επιρροή αλλά και πολύ πλούσιος. Η περιουσία του ανερχόταν στις 10.842 γρ. και 15 παράδες. Από αυτή η κτηματική του περιουσία ανερχόταν στις 7.140 γρ.

6. Το σημαντικό δίδαγμα της 9^{ης} Ιουλίου 1821

Η 9^η Ιουλίου 1821 αποτέλεσε ένα πολύ σημαντικό κομβικό σταθμό και την απαρχή μιας μαρτυρικής πορείας για τον Ελληνισμό της Κύπρου, με τους αρχιερείς, τους υψηλόβαθμους εκκλησιαστικούς ηγέτες, τους προύχοντες του τόπου, ακόμη και ολόκληρο τον κυπριακό λαό να βιώνει μια από τις πιο δύσκολες περιόδους της κυπριακής ιστορίας. Οι Έλληνες κάτοικοι της Κύπρου αντιμετώπιζαν τις συνεχείς και απάνθρωπες σφαγές των ιδίων και των μελών των οικογενειών τους και πολλά άλλα σκληρά και απάνθρωπα μέτρα και ενέργειες καταπίεσης και αφανισμού κάθε Έλληνα της Κύπρου που υπερασπιζόταν τη θρησκεία, την καταγωγή, την περιουσία και την αξιοπρέπειά του. Οι τουρκικές αρχές μεθοδευμένα ασκούσαν καθημερινά υπέρμετρη καταπίεση σε βάρος του χριστιανικού πληθυσμού και με ψευδείς και ανυπόστατες προφάσεις και ισχυρισμούς προέβαιναν σε δημεύσεις των περιουσιών τίμιων, φιλότιμων και φιλόπονων κατοίκων του νησιού.

Οι τρομερά δύσκολες συνθήκες στις οποίες ζούσε ένα μεγάλο μέρος του χριστιανικού πληθυσμού του νησιού όχι μόνο δεν έλεγαν να τελειώσουν κάποια

στιγμή, αλλά τουναντίον όσο περνούσε ο καιρός οι τύραννοι γίνονταν ακόμη πιο σκληροί και πιο αδιάστατοι. Όμως, το βαθύ δίδαγμα αυτής της σκληρής δοκιμασίας που υφίσταντο όλοι και πρωτίστως ο αρχιεπίσκοπος Κυπριανός είναι ότι έπρεπε να υπομένουν καρτερικά κάθε μαρτύριο στο οποίο υποβάλλονταν και να παραμένουν σταθεροί και ακλόνητοι στην ελληνική συνείδηση και τα δρησκευτικά τους πιστεύω. Ο ίδιος ο Αρχιεπίσκοπος Κυπριανός, ενώ η ζωή του απειλείτο καθημερινά με βέβαιο θάνατο, αντί να δεχθεί τη προσφερόμενη φυγάδευση και σωτηρία του, δήλωνε την απόφασή του να παραμείνει στην Κύπρο, και αν χρειαστεί να θυσιάσει ακόμη και τη ζωή του, για να προσφέρει κάθε αναγκαία βοήθεια στους Χριστιανούς που κινδύνευαν. Μια υπόσχεση που τήρησε πλήρως μέχρι το τέλος. Μεγάλη και σημαντική υπήρξε η προσφορά και όλων των άλλων μαρτύρων της κυπριακής ελευθερίας τόσο κατά την 9^η Ιουλίου 1821 όσο και σε άλλες ανάλογες περιπτώσεις.

*Η σύλληψη του Αρχιεπισκόπου Κυπριανού
(Πίνακας του Γιώργου Μαυρογένη, 1971
Πινακοθήκη Ιδρύματος Αρχ. Μακαρίου Γ')*

Μια ψύχραιμη ανάλυση των πολύ σκληρών δοκιμασιών και αντίξων συνθηκών που έζησε ο κυπριακός Ελληνισμός, τόσο κατά την 9^η Ιουλίου 1821, αλλά και για αρκετό ακόμη καιρό μετά την αποφράδα εκείνη μέρα της έναρξης των σφαγών και καταδιώξεων των Ελλήνων κατοίκων της Λευκωσίας και αρκετών άλλων περιοχών του νησιού, φανερώνει την αυταπάρνηση του κυπριακού λαού και την αποφασιστικότητά του, έναντι κάθε θυσίας και τιμήματος, να υπερασπιστεί την πίστη, την αξιοπρέπεια και τα ιδανικά του.

Το βαθύτερο δίδαγμα και νόημα της θυσίας των ηρωϊκών μαρτύρων της 9^{ης} Ιουλίου 1821, αρχίζοντας από τη θυσία του Αρχιεπισκόπου Κυπριανού αλλά και όλων των άλλων αγωνιστών της ελευθερίας, καθόλη τη διάρκεια όλων των γεγονότων που ακολούθησαν, είναι ότι με τη θυσία τους όρθωσαν περήφανα το ανάστημά τους και υπερασπίστηκαν τα ιδανικά της ελευθερίας, της δρησκείας και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και επιπλέον διέσωσαν και διαφύλαξαν τα ελληνο-χριστιανικά ιδανικά και τα πιστεύω του κυπριακού Ελληνισμού. Η επίδραση της θυσίας τους, και τότε και τώρα, συνέχισε και συνεχίζει να αποτελεί πηγή έμπνευσης, αποφασιστικότητας, δύναμης, καθοδήγησης και ελπίδας για τον αγωνιζόμενο λαό μας.

Ο Κυπριακός λαός οφείλει να τιμά την ιερή μνήμη τους και να αντλεί τα αναγκαία διδάγματα από τις αρετές και τη θυσία τους. Όχι μόνο δεν πρέπει να ξεχνούμε, αλλά οφείλουμε να έχουμε πάντοτε κατά νου και να διδασκόμαστε από το βαθύτερο νόημα της περίφημης ρήσης του Ευριπίδη «*Ολβιος όστις ιστορίης έσχε μάθησιν*».